

Rejonizacja produkcji roślin warzywnych w Polsce

Warzywa stanowią ważny element w odżywianiu człowieka z uwagi na ich składniki pokarmowe zawierające przede wszystkim witaminy i sole mineralne. Nauka nasza opracowuje obecnie racjonalny sposób żywienia człowieka, a w tym jadłospisie niepoślednią rolę odgrywają warzywa. W związku z tym stwierdzono, że obecna produkcja warzyw jest niedostateczna, niewłaściwy jest asortyment gatunków oraz ich układ procentowy, a rejonizacja produkcji wymaga należytego ustawienia. Toteż zagadnienie warzywnictwa znalazło swój wyraz w powziętej w dniu 6 sierpnia br. przez Prezydium Rządu Uchwale w sprawie wzmocnienia produkcji warzyw oraz powiększenia i usprawnienia zaopatrzenia ludności w warzywa. Uchwała określa na najbliższy okres czasu rozmiary, rozmieszczenia oraz kierunki produkcji warzyw. Przewiduje się zmiany w rozmieszczeniu produkcji, skracające drogę od producenta do konsumenta i wykorzystujące naturalne rejony uprawy, gdzie warunki przyrodnicze oraz zamiłowanie i umiejętność ludności sprzyjać będą wysokim plonom.

Zagadnienie rejonizacji produkcji roślin warzywnych jest obecnie tym bardziej ważne, że Uchwała przewiduje nie tylko ogólny wzrost produkcji warzyw, ale przede wszystkim większe zróżnicowanie asortymentu oraz bardziej równomierne rozłożenie produkcji i podaży warzyw w ciągu roku przez odpowiedni dobór gatunków i odmian ze szczególnym uwzględnieniem powiększenia produkcji i spożycia tzw. warzyw innych, co obrazuje tabela 1.

Tabela 2 uwidacznia kierunkowy rozwój poszczególnych gatunków warzyw w myśl założeń Uchwały w perspektywie planu pięcioletniego.

Przed szczegółowym omówieniem rejonów należy się zapoznać z wymaganiami głównych gatunków warzyw w stosunku do gleby i klimatu.

K a p u s t a. Należy do roślin chłodnego klimatu, nie obawiających się przymrozków. Dobrze zahartowana kapusta znosi przymrozki od -5° do -7°C . Powyżej $+21^{\circ}\text{C}$ wzrost jej jest powolny i mniejsza wartość. Natomiast poniżej $+15^{\circ}\text{C}$ rośnie dobrze, ale opóźnia to okres sprzętu. Ze względu na znaczne zapotrzebowanie wody kapusty produkowane na skalę handlową powinny być uprawiane tylko w okolicach o odpowiedniej ilości opadów wynoszących przeciętnie co najmniej 650 mm rocznie. Kapusta wymaga gleb żyznych, bogatych w składniki pokarmowe, zwłaszcza azot i potas. Najlepiej odpowiadają kapustom gleby gliniaste, czarnoziemny oraz odkwaszone torfy.

P o m i d o r y Już samo pochodzenie wskazuje na wysokie wymagania ciepła. Najlepiej rozwijają się przy temperaturze od $+21^{\circ}\text{C}$ do $+23,9^{\circ}\text{C}$. Przy dużej wilgotności powietrza i temperaturze powyżej $+26,7^{\circ}\text{C}$ grożą pomidorom choroby, a zbyt suche powietrze uszkadza kwiaty. Jeżeli

temperatura nie przekroczy $+18,3^{\circ}\text{C}$ wówczas wzrost rośliny jest słaby. Temperatura już niewiele poniżej 0°C zabija samą roślinę. Zapewnienie pomidorom wybitnie słonecznego stanowiska warunkuje dobry rozwój. Pomidory nie znoszą długotrwałych deszczów, które powodują pęknięcie owoców i sprzyjają rozszerzaniu się chorób. Rosną na każdej glebie, jednak plony w zależności od jakości gleb będą różne. Najlepiej odpowiadają im gleby ciepłe, przewiewne, przepuszczalne, bogate w próchnicę. Dlatego też wyłączamy spod uprawy handlowej na dużą skalę okręgi o klimacie zimnym i wilgotnym, to znaczy pas północnych województw oraz pas podgórski. Górna i dolna granica zasięgu uprawy pomidorów została wykreślona na podstawie izotermy mają wynoszącej $+15,5^{\circ}\text{C}$. Izoterma ta w lipcu i sierpniu będzie wynosiła ponad $+20^{\circ}\text{C}$, a więc będzie to odpowiednia temperatura dla dojrzewających w tym czasie pomidorów (rys. 1).

O g ó r k i. Pochodzenie z Indii Wschodnich wskazuje, że ogórki wymagają bardzo dużo ciepła. Na wiosnę mogą być wysiewane, gdy się na dobre ociepli, gdyż kiełkują dopiero przy minimalnej temperaturze $+10 - 12^{\circ}\text{C}$, a nasłabsze przymrozki dochodzące zaledwie do $-0,5^{\circ}\text{C}$ powodują śmierć rośliny. Optymalna temperatura wzrostu ogórków wynosi od $+18,3$ do $23,9^{\circ}\text{C}$. Chłodna i wilgotna temperatura wpływa hamująco na wzrost roślin i owoców, a ponadto jest jednym z powodów gorzknienia owoców. Ogórki wymagają gleby cieplej, przepuszczalnej, średnio ciężkiej, zasobnej w próchnicę i wapno. Na zimnych i wilgotnych glebach ogórki dają mniejszy plon i podlegają łatwo chorobom.

C e b u l a. Rozwojowi cebuli sprzyjają: raczej chłodna, dość długa i umiarkowanie wilgotna wiosna oraz początek lata, natomiast druga połowa lata oraz początek jesieni — suchsza, ciepła i słoneczna aż do końca zbiorów. Duże plony cebuli otrzymuje się wówczas, gdy chłodna temperatura wiosny pozwala na wykształcenie się silnego ulistnienia i silnego sy-

Tabela 1

Spożycie warzyw na mieszkańca
w latach 1954 — 1960

Asortyment	1954 r.	1960 r.
Kapusta	29,3	31,9
w tym:		
wczesna biała	6,4	8,0
późna biała	19,6	19,4
włoska	1,8	2,6
czerwona	1,3	1,7
brukselka	0,1	0,2
Cebula	5,6	9,0
Marchew	8,7	10,0
Buraki	8,7	8,3
Ogórki	5,1	8,0
Pomidory	7,3	10,0
Inne	8,2	21,7
w tym:		
selery		1,0
porry		1,0
pietruszka		1,7
kalafior		2,5
sałaty		3,0
rzodkiewka		1,5
fasola sparagowa		3,3
groszek		2,0
szpinak		2,5
rabarbar		0,5
czosnek		
chrzan		
pozostałe nie wymienione*		3,0
Ogółem warzywa gruntowe	72,9	100,0
Warzywa spod szkła	0,5	1,0

* Gruszka miłosna, bób, brokuły, kabaczki, kalarepa, koper, natki, papryka słodka i ostra, salsefia, skorzonera, szczaw, szczyplórek, szparagi, melony, kawony.

Procentowy wzrost głównych gatunków warzyw w 1960 roku
(przyjmując produkcję 1954 r. za 100%)

Województwa	Kapusta	Pomidory	Ogórki	Cebula	Marchew	Buraki	Inne
Warszawa	116	176	200	203	106	103	332
Bydgoszcz	100	160	163	207	122	100	269
Poznań	102	186	171	163	104	95	336
Łódź	123	156	225	190	116	105	460
Kielce	107	149	251	195	120	100	184
Lublin	100	108	135	202	108	100	178
Białystok	101	111	108	119	108	100	218
Olsztyn	102	168	110	138	110	91	227
Gdańsk	124	106	137	186	127	111	354
Koszalin	106	127	144	189	123	92	278
Szczecin	100	122	142	140	126	90	194
Zielona Góra	138	146	143	152	118	92	291
Wrocław	126	105	156	206	134	95	250
Opole	128	165	205	226	116	144	272
Stalinogród	116	184	160	129	117	111	223
Kraków	128	157	235	196	119	100	266
Rzeszów	110	170	197	187	122	100	215
Ogółem	112	145	172	188	120	100	274

stemu korzeniowego przed początkiem formowania się główek cebuli. Do uprawy cebuli należy dobierać okolice o dostatecznej ilości opadów, z czego większa część powinna przypadać na okres wiosenny i początek lata. Cebula ma duże wymagania co do ilości próchnicy, której najwięcej zawierają czarnoziemy, czarne ziemie, mady i lessy. Na glebach gliniasto-piaszczystych trzeba stosować pod cebulę duże dawki nawozów organicznych.

Groszek na konserwy. Liście i łodygi młodych roślin znoszą dość dobrze przymrozki wiosenne, kwiaty i strąki natomiast są wrażliwe i mogą być uszkodzone. Optymalna temperatura dla grochu waha się w granicach $+12,7^{\circ}$ do $+18,3^{\circ}\text{C}$, a więc jest nieco niższa niż dla kapusty. Grochom konserwowym szkodzi temperatura $+27^{\circ}\text{C}$ powodująca zbyt szybkie dojrzewanie, a co za tym idzie zmniejszenie ilości i wartości plonu. Chłodna temperatura przeciwdziała szybkiemu przechodzeniu cukrów w skrobię w nasionach grochu. Proces ten zachodzi zarówno na roślinie, jak i po sprzucie strąków. Poza temperaturą niemałe znaczenie dla normalnego rozwoju grochu mają stosunki wilgotnościowe.

Fasola na suche ziarno. Fasola jest rośliną stosunkowo wrażliwą na warunki klimatyczne. Nie znosi mrozu, ani dłuższego okresu o temperaturze zbliżonej do 0°C . Korzystne dla fasoli są rejony, których temperatura w okresie wegetacyjnym przekracza 21°C . Optymalna temperatura dla wzrostu fasoli waha się w granicach $+18,3^{\circ}$ do $+26,7^{\circ}\text{C}$. Do dobrego rozwoju fasola wymaga również dobrej pogody. Okresy desz-

czowe powodują opóźnienie w zasychaniu fasoli oraz sprzyjają występowaniu różnych chorób. Najlepsza ilość opadów dla fasoli jest od 370 do 500 mm rocznie. Rozwojowi fasoli sprzyjają gleby ciepłe, przewiewne i nie-

Rys. 1. Rejony produkcji towarowej pomidorów

zbyt wilgotne, ale nie cierpiące latem na brak wody. Gleba pod fasolę uprawianą na suche ziarno nie może być nadmiernie żyzna. Zbyt wysoka zawartość próchnicy powoduje wytworzenie dużej ilości zielonej masy i znacznie zmniejsza plon w ziarnie.

W a r z y w a k o r z e n i o w e. Nie są specjalnie wymagające co do gleby i do klimatu, można je wobec tego przy odpowiednim nawożeniu i pielęgnacji uprawiać na terenie całej Polski. Marchew jest mniej wymagająca co do zawartości wody w glebie niż buraki lub inne warzywa korzeniowe, zwłaszcza z rodziny krzyżowych. Najwięcej wilgoci wymaga marchew w okresie kiełkowania. Obfity opad po dłuższym okresie suszy powoduje pęknięcie korzeni. Nadmiar wody powoduje choroby, zwłaszcza na gle-

bach zbyt wilgotnych. Najlepiej odpowiadają marchwi gleby piaszczysto-gliniaste lub lekkie glinki, próchniczne i nie nadmiernie wilgotne. Północne okręgi Polski, górując nad pozostałymi większymi zasobami wilgoci w okresie wegetacji, odznaczają się większym plonem. Buraki ćwikłowe są rośliną mało wymagającą i udającą się we wszystkich okolicach Polski. Udają się jednak lepiej w latach chłodniejszych o dostatecznej ilości opadów na wszystkich glebach o dobrych własnościach fizycznych.

Pietruszka należy do roślin klimatycznie najmniej wymagających, toteż może być uprawiana we wszystkich okolicach Polski. Odmiany odporniejsze mogą bez obawy zmarznięcia pozostać na zimę w polu. Pod uprawę pietruszki nadają się gleby zasobne w próchnicę, niezbyt ciężkie, ciepłe, wilgotne.

Najlepsze warunki dla uprawy selerów w Polsce ma województwo szczecińskie, a zwłaszcza powiat pyrzycki, który ma gleby o dużej zawartości próchnicy oraz odpowiedni klimat. Selery korzeniowe są wymagające co do ilości wody. Największe plony otrzymuje się w lata chłodne o znacznej ilości opadów. Selery są szczególnie wrażliwe na glebę o dobrej kulturze.

Rejon podwarszawski nadaje się szczególnie pod uprawę kalafiorów wczesnych, natomiast do uprawy kalafiorów letnich należy wybierać okolice o chłodnym klimacie lata. Okolice Szczecina i Żuławy Gdańskie o niskiej temperaturze lipca i bardzo dobrych próchnicznych glebach dolnej Odry i Wisły mają te warunki i dzięki nim doskonale nadają się pod uprawę kalafiorów.

Czosnek jest wrażliwy na ciepło, a także na przepuszczalność i nagrzewanie się gleby. Dlatego też uprawiamy go na glebach bardzo żyznych, lekkich, ciepłych, o dostatecznej zawartości wody w ziemi. Najlepiej odpowiadają mu dobrze nawożone ziemie piaszczysto-gliniaste. Z uprawy czosnku z dobrymi wynikami znane są u nas powiaty: Sochaczew, Nowy Targ i Mińsk Mazowiecki.

Fasola szparagowa pochodzi z południowej i środkowej Ameryki, a więc jest bardzo wrażliwa na warunki klimatyczne, a zwłaszcza na niskie temperatury. Przy najmniejszym przymrozku ginie. Temperatura wzrostu dla fasoli szparagowej wynosi $+16^{\circ}$ do $+21^{\circ}\text{C}$, klimat zaś powinien być stosunkowo suchy z roczną ilością opadów od 370 do 500 mm. Pod uprawę fasoli najodpowiedniejsze są gleby ciepłe, umiarkowanie wilgotne. Fasola szparagowa, mająca krótki okres wegetacyjny, może być uprawiana wszędzie.

KRAINY I REJONY WARZYWNICZE

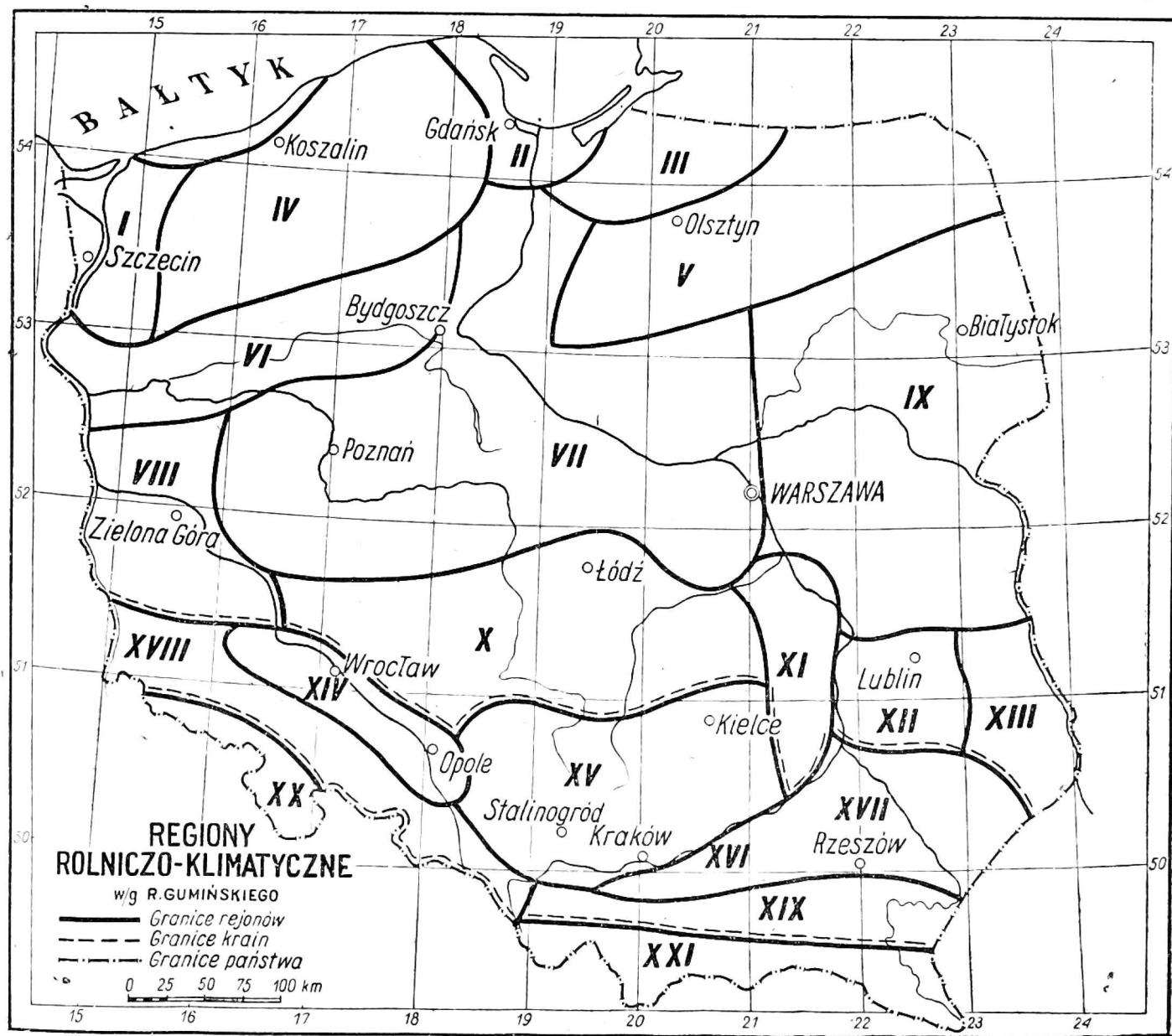
Charakterystyka krain i ich podział na rejony warzywnicze oparta została na podziale klimatycznym i glebowym.

Kraina północna

I REJON SZCZECIŃSKI

Kraina ta, ograniczona od północy Bałtykiem, od zachodu granicą polsko-niemiecką, obejmuje swym zasięgiem Myślibórz na południu, Starogard i Nowogard oraz Choszczno na wschodzie. Odznacza się klimatem

oceanicznym, o dużej wilgotności powietrza i opadami dochodzącymi do 700 mm rocznie. Gleby odznaczają się dużą różnorodnością, co rzuca się w oczy patrząc na mapę tych terenów. Obok czarnych ziem, od Stargardu po Pyrzyce aż do Pełczyc, ciągną się torfowiska i gleby aluwialne z jednej strony Zalewu Szczecińskiego i Odry oraz jako większe lub mniejsze wyspy rozrzucone po całym obszarze. Znajdują się też duże połacie bielicy,

Rys. 2. Rejony rolniczo-klimatyczne Polski (wg R. Gumińskiego)

szczerków naitłowych i naglinowych, jak i gleb piaszczystych. W powiecie pyrzyckim spotykamy gleby bardzo dobre, nadające się pod uprawy wszystkich warzyw, w klasyfikacji uprawowej przyjęte jako gleby pszenno-buraczane. Dzięki doskonałym glebom oraz ze względu na warunki klimatyczne rejon ten przeznaczony jest pod uprawę kapusty, kalafiorów, selerów korzeniowych i naciowych oraz groszku na konserwy.

Największy obszar gleb o pierwszorzędnej produktywności występuje na terenie powiatu Pyrzyce. Powiat ten przoduje pod względem uprawy warzyw, a szczególnie kapusty. Chroboczek podaje, że poza selerami najczęściej miejsca zajmowała na Pomorzu kapusta biała: w r. 1936 powierzchnia jej uprawy wynosiła 380 ha, która w 1941 r. wzrosła do 761 ha. Inne

kapusty uprawiane na większą skalę to kapusta czerwona w 1939 r. — 252 ha, włoska — 120 ha i brukselska — 160 ha.

Rejon ten, mający stosunkowo niską temperaturę lata, nie nadaje się do masowej produkcji pomidorów i ogórków jako surowca dla przemysłu przetwórczego warzyw.

Jak już zaznaczono, rejon ten odpowiada wymaganiom stawianym przez groszek na konserwy. Z braku danych cyfrowych trudno jest wykażać wielkość produkcji, gdyż w dotychczasowych zestawieniach statystycznych nie wyodrębnia się groszku na konserwy. W roku 1939 w okręgu tym groszek uprawiano na 66,7 ha. Mimo tak dobrych warunków w rejonie tym brak jest przetwórczości do konserwowania groszku na miejscu.

Produkcja tego rejonu przeznaczona jest na zaopatrzenie przetwórczości, miast portowych i miejscowości letniskowych województwa szczecińskiego.

Mimo doskonałych warunków glebowych rejon ten nie nadaje się do masowej uprawy cebuli ze względu na warunki atmosferyczne, które przedłużają okres wegetacyjny i nie dopuszczają do zasychania szczypioru.

II REJON ZACHODNIO - BAŁTYCKI

Jest to wąski pas ciągnący się wzdłuż brzegów morskich, obejmujący również Hel i Mierzeję Wiślaną. Rejon ten glebowo podobny jest do poprzedniego. W niektórych częściach tego rejonu występują torfowiska lub gleby aluwialne, oddzielone od morza pasem piasku. Jest to rejon kapusty i częściowo groszku na konserwy. Dla kapusty teren tego rejonu należy do dwóch województw: 1) woj. szczecińskie jako wąski pas nadbrzeżny, zaczynający się od Gryfic, a kończący się na wschodnich granicach powiatu Koszalin; 2) woj. gdańskie z powiatami: Gdańsk, Tczew, Malbork i Elbląg. Powiaty te mają bardzo dobre warunki do uprawy warzyw w postaci świetnych gleb, a miasto i port Gdańsk oraz nadbrzeżne miejscowości letniskowe przedstawiają dość duży rynek dla miejscowej produkcji warzywniczej.

O rozmiarach produkcji warzyw w tym rejonie świadczą orientacyjne dane liczbowe z r. 1941 i 1942. Na ogólny obszar 448 ha warzyw w 1941 roku, a 899 ha w 1942 r., dominujące stanowisko zajmowała kapusta głowiasta. W tym czasie na ogólną liczbę 18 zakładów przetwórczych — 15 stanowią kwaszarnie kapusty.

Stosunkowo krótki okres wegetacyjny, chłodne lato i znaczne opady uniemożliwiają uprawę pomidorów i cebuli na większą skalę. Rejon ten, podobnie jak poprzedni, ma doskonałe warunki klimatyczne i glebowe odpowiadające uprawie groszku na konserwy oraz przetwórczości na własnym terenie. O rozmiarach produkcji świadczą dane z 1942 r. mówiące o tym, że w powiatach Elbląg i Kwidzyna uprawiano 133 ha groszku na ogólną powierzchnię warzyw 1 057 ha. Groszek z tego rejonu przeznacza się dla przetwórczości, zaopatrzenia rynków miast portowych, miejscowości letniskowych własnego terenu i woj. olsztyńskiego.

III REJON WSCHODNIO - BAŁTYCKI

Zasięgiem obejmuje 6 powiatów położonych na północno-zachodnich terenach woj. olsztyńskiego. W strefie tej jest dużo wzgórz rozmieszczonych nieregularnie, których zagłębienia najczęściej wypełnione są wodą tworząc liczne jeziora. Jakość gleb średnia, o przewodzie bielic i szczyrków.

Występują tu również i gliny. Rejon ten, to rejon uprawy kapusty i częściowo groszku na konserwy.

IV REJON POMORSKI

Ze względu na słabe gleby pod uprawę kapusty nadaje się tylko wąski pas nadbrzeżny. Woj. szczecińskie obejmuje dwa powiaty — częściowo Sławno i Słupsk. Woj. gdańskie ze szczególnym uwzględnieniem Lęborka.

Wszystkie cztery wymienione rejony mają duży rynek zbytu w postaci portów, dużych miast, dużego pasa miejscowości letniskowych oraz sieci przetwórci. Dla zorientowania się w przydatności tych rejonów do uprawy kapusty podaje się dane z okresu gospodarki niemieckiej. Szczecin wraz z sąsiednimi powiatami, np. Pyrzyce, po zaopatrzeniu rynków Pomorza zaopatrywał rynek Berlina: w 1938 r. eksport wynosił:

kapusty białej	30 870 q
„ czerwonej	14 059 q
„ włoskiej	7 290 q
razem	52 219 q

W 1954 r. w woj. szczecińskim powierzchnia uprawy kapusty wynosiła 1 170 ha, co stanowi 26% ogólnej powierzchni zajmowanej pod warzywa. Zaznaczyć jeszcze należy, że rejony te w porównaniu z rejonem warszawskim mają początek okresu wegetacyjnego późniejszy o około 2 tygodnie i w związku z tym zapotrzebowanie na wczesną kapustę należy pokrywać z rejonów znajdujących się na terenie województw poznańskiego i bydgoskiego celem uniknięcia dłuższego transportu.

V REJON MAZURSKI

Teren podobny do Pomorza Zachodniego, falisty, z dużą ilością jezior. Rejon ten wchodzi w skład dwóch województw: olsztyńskiego — powiaty Kętrzyn i Giżycko, białostockiego — powiaty Augustów i Grajewo. Przeważającą glebą są bielice i szcerki, na południowym zachodzie ciągnie się kotlina kurpiowska z piaskami wydmowymi i licznymi zabagnionymi dolinami (torfowiska). Klimatycznie jest to kraina zimna, podlegająca wpływom kontynentalnym, o dużych opadach śnieżnych i krótkim okresie wegetacyjnym. Dużo lasów i łąk; rejon nadaje się do uprawy kapusty w części północno-zachodniej i południowo-wschodniej. Rozwój produkcji w tym rejonie zależy od powstania ośrodków letniskowych i przemysłowych jako rynków zbytu.

VI REJON NADNOTECKI

Jest to rejon moreny dennej i piaszczystych równin. Gleby przeważnie złe, piaski pokryte lasami (Bory Tucholskie). Obszary uprawy buraków na południe od Sępólna, na północ od Wyrzyska i Nakła, reszta nadaje się wyłącznie pod żyto. Od Bydgoszczy wzdłuż rzeki Noteć po Szubin, Węgrowice i Czarnków gleby przeważnie aluwialne, wielokrotnie pokryte torfem. Między Wartą a Notecią, od Czarnkowa aż po Międzychód są duże ilości wydm piaszczystych, ku Odrze teren opada tarasami. Dużą część tego terenu stanowią nie osuszone, bagniste doliny rzek. W tej części rejonu na ogół występują gleby piaszczyste, zbielicowane. Są one przeważnie złe,

ubogie w próchnicę i składniki pokarmowe. Drobne wysepki tworzą gleby nieco lepsze, lekko gliniaste lub też dobre aluwialne (wzdłuż Odry i Noteci). Dużo lasów i łąk, klimat łagodny o mniejszych opadach od 400 do 600 mm. Rejon uprawy kapusty i groszku na konserwy w części wschodniej, natomiast część zachodnia tego rejonu z uwagi na glebę do uprawy warzyw nie nadaje się. W rejonie tym można uprawiać kapustę w powiecie Chodzież woj. poznańskiego oraz na terenie woj. bydgoskiego w kilkunastu gromadach leżących na północ od Bydgoszczy i w powiatach Szubin i Wyrzysk.

Pomidory są uprawiane w całym powiecie Chodzież, Piła i Czarnków oraz w północnych gromadach powiatu Międzychód i południowych gromadach powiatu Skwierzyna. Mając na uwadze łagodny klimat oraz stosunkowo małe wymagania pomidora rejon ten jest przeznaczony na pokrycie zapotrzebowania rynków miejscowych.

VII REJON ŚRODKOWY

Teren o glebach bardzo urodzajnych, z doskonałymi osłonami przed zimnymi wiatrami. Opady 500 mm rocznie. Wilgotność powietrza bardzo korzystna. Wiosna i jesień są długie, lato ciepłe. Tereny położone na wschód od Wisły (między Wisłą a Drwęcą) na północ od Torunia do Grudziądza mają jeszcze gleby pszenno-buraczane. Dalej na południe ciągną się wielkie i szerokie pradoliny o glebach przeważnie aluwialnych, wielokrotnie pokrytych torfem. Są tu duże ilości wydm piaszczystych. Taki obszar ciągnie się od Nakła przez Bydgoszcz, Toruń aż poza Ciechocinek, dochodzi do Śremia nad Wartą. Są to tereny o glebach nieurodzajnych, z licznymi jeziorami. Jedno pasmo moren czołowych ciągnie się od Słubic w stronę Międzychodu, a stąd na Poznań i Gniezno, potem przez Kujawy, sięgając po Konin i obejmując górną Noteć.

Drugie pasmo ciągnie się od Leszna na Żarków. Pod Kaliszem spotyka się również zniszczone pasma moren czołowych, które mają gleby gliniaste, urodzajne, bardzo dobre, pszenno-buraczane. Na Kujawach mocne szczyrki i czarne ziemie, które dają obfite plony buraków cukrowych. Ziemie te również odznaczają się nieco większą wilgotnością. Klimat tego rejonu odznacza się wczesną i długą wiosną, długim latem oraz małą ilością opadów atmosferycznych. W skład tegoż rejonu wchodzi jeszcze południowa część Mazowsza. Jest on wysoką równiną moreny dennej wznoszącej się ku Wyżynie Małopolskiej. Północna część (Płockie) podnosi się ponad 100 m nad poziom morza, jest to morena denna. Na równinie rozrzucone są pasma moreny czołowej, a więc na Mazowszu mamy gleby piaszczyste, często w postaci wydm. Na Powiślu, w dolinie Bugu i Narwi, znajdują się lepsze gleby aluwialne. Gleby gliniaste moren często przecinane są pasami bagien oraz pasami osuszonych gleb pobagiennych, czarne ziemie. Rejon ten nadaje się pod wszystkie warzywa.

K a p u s t a. Obszarowo jest to największy rejon zajmujący środkowy pas ziem Polski. W jego skład wchodzi pięć województw:

- 1) gdańskie — powiaty: Starogard, Kwidzyń i Sztum;
- 2) bydgoskie — powiaty: Grudziądz, Wąbrzeźno, Chełmno, południowe gromady powiatu Świecie oraz powiaty leżące na lewym brzegu Wisły. Ciągną się one od Bydgoszczy na południe.

3) poznańskie — północną granicą tego rejonu są powiaty: Szamotuły, Wschowa, część Nowego Tomysła i Wolsztyn. Południową zaś granicę stanowią powiaty Krotoszyn i Kalisz.

4) łódzkie — powiaty: Łęczyca, Kutno i północne gromady powiatu Łowicz.

5) warszawskie — południowe gromady powiatów Płock i Płońsk, powiat Sochaczew, Grodzisk oraz leżące po lewej stronie Wisły gromady powiatu warszawskiego.

Rejon Środkowy nadaje się do uprawy wszelkich kapust, począwszy od najwcześniejszych aż do najpóźniejszych, rejon przeznaczony na zaopatrzenie stolicy i dużych miejscowych rynków zbytu w produkt świeży oraz przetworzony w miejscowych przetwórnich. Ma on duże możliwości eksportowe, istnieją również możliwości zaopatrywania we wczesne kapusty rejonów północnych przez tereny tego rejonu w woj. łódzkim i poznańskim. O znaczeniu tego rejonu świadczą rozmiary uprawy kapusty na powierzchni 2 970 ha, dające zbiór w ilości 825 660 q w samym woj. warszawskim, pozostałe województwa dorównują w wielkości upraw województwu warszawskiemu.

P o m i d o r y. Rejon pomidorowy na tym terenie przedstawia się następująco:

1. Woj. poznańskie. Zaczynając od zachodu powiaty: Nowy Tomyśl, Wolsztyn i Poznań. Dalej ciągną się powiaty: Ostrów, Kalisz, Krotoszyn, Konin, Koło oraz pozostałe: Środa, Śrem, Gniezno, Września i Mogilno. Na większą skalę pomidory są uprawiane w następujących powiatach: Gostyń, zwłaszcza w gromadach: Krobia, Serbinowo i Chwałkowo z ośrodkiem PGR „Pudliszki“. Podobne nasilenie uprawy pomidorów jest też w gromadach: Skoraszewice, Smolice i Pępowo. Specjalizacja w uprawach warzyw jest tu doprowadzona do wysokiego stopnia. Charakterystyczny jest typ ogrodnika podkaliskiego, obrotnego i pracowitego. Trzecim z kolei powiatem o masowej uprawie jest Ostrów Wielkopolski, zwłaszcza w okolicy samego miasta Skalmierzyc, w którym jest przetwórnia.

2. Woj. bydgoskie. Południowe gromady powiatów Szubin i Toruń oraz całe powiaty: Inowrocław, Aleksandrów Kujawski i Włocławek. Są to tereny o doskonałych glebach nadających się do uprawy wszystkich warzyw.

3. Woj. łódzkie. Z tego województwa do rejonu środkowego wchodzi powiaty: Łęczyca, Kutno, Łódź, Łowicz, północne gromady powiatów Rawa Mazowiecka i Brzeziny. W województwie tym najwięcej pomidorów uprawia się w okolicy Łodzi, a zwłaszcza koło Pabianic, następne miejsce zajmują powiaty Łęczyca i Kutno.

4. Woj. warszawskie. Południowa część powiatów Płock i Płońsk, cały powiat Sochaczew, Grodzisk Mazowiecki, Grójec oraz zachodnie gromady powiatów Radzymin i Mińsk Mazowiecki. W powiecie warszawskim największą uprawę pomidorów mają gromady: Jabłonna, Chotomów, Ożarów, Skorosze, Dawidy, Janki, Raszyn, Falenty oraz tereny leżące w granicach m. st. Warszawy w dzielnicach Wilanów i Okęcie.

Przeznaczeniem tego rejonu jest zaopatrzenie w pomidory większych miast wraz ze stolicą, przetwórnich mieszczących się na własnym terenie oraz województw północnych, których warunki klimatyczne nie są odpowiednie do uprawy pomidorów.

O g ó r k i. Do tego rejonu pod uprawę ogórków nadają się tereny należące do 4 województw:

1. Woj. poznańskie. Wchodzą tu powiaty: Poznań, Gniezno, Jarocin, Koło, Turek, Kalisz, Ostrów, Krotoszyn, Gostyń, Śrem i Środa. Ze wszystkich województw jest to terenowo największy obszar uprawy ogórków. Z wymienionych poprzednio powiatów odznaczają się wzmożoną uprawą: Gostyń, Jarocin, Kalisz, Ostrów Wielkopolski i Gniezno. Tutaj uprawa istniała już kilkadziesiąt lat temu i coraz bardziej się rozwija, np. w powiecie Gostyń najbardziej rozwinięta jest produkcja w dawnej gminie Krobia i Pępowo, gdzie oprócz pomidorów mamy dużo i ogórków. Wysoką specjalizację w dziedzinie uprawy kilku warzyw, w tym i ogórków, zdobył Kalisz. Zawdzięcza to tradycji i fachowcom ogrodnikom. Przymrozki zmuszają tę okolicę do późnego wysiewu. W powiecie Ostrów Wielkopolski największym nasileniem uprawy ogórków odznaczają się gromady: Skalmierzyce, Ocież, Gostyczyna, Ołobok, Czekanów, Lewków, Biniew, Biskupice, Ołoboczne, Sobótka, Grudzielec Nowy i Katowiecko.

2. Woj. bydgoskie. Z tego województwa do rejonu wchodzi tylko jeden powiat Włocławek.

3. Woj. łódzkie. Powiaty Łęczyca i Kutno oraz południowe gromady powiatu Gostynin. Wymienione tereny dwóch powiatów tworzą w rejonizacji jedną całość z terenem woj. poznańskiego. Największą uprawę ogórków na tym terenie mają gromady: Topola Królewska, Błonice, Gawrony, Daszyna, Piątek, Bolków, Janków i Witów (przetwórstwo) w powiecie Łęczyca. W powiecie Kutno gromady: Orłów, Łęki, Młogoszyn i Mirosławice mają już dawno wyspecjalizowanych ogrodników, którzy uprawę ogórków postawili na wysokim poziomie.

4. Woj. warszawskie. Jest to nieduży obszar z lewej strony Wisły, a więc powiaty: Warszawa, Grójec i Grodzisk Mazowiecki aż po Sochaczew. W powiecie Grójec w dawnej gminie Borowe słynny jest z uprawy ogórków Przybyszew nad Pilicą wraz z sąsiednimi wioskami. Produkcja ich obliczona na rynek warszawski jest dość różnorodna, prowadzona wyłącznie w uprawie zagonowej. Długoletnia, miejscowa kultura stworzyła miejscowe odmiany warzyw, z których najbardziej znane są ogórki przybyszewskie. Zadaniem rejonu środkowego jest zaopatrywanie w ogórki stolicy, dużych miast i ośrodków fabrycznych własnego terenu. Poza tym może w pewnym stopniu produkować ogórki dla województw północnych oraz na eksport.

C e b u l a. Rejon uprawy cebuli przedstawia się następująco:

1. Woj. warszawskie. Najwięcej produkuje m. st. Warszawa i powiat Pruszków. Pod uprawą cebuli znajduje się około 1100 ha, w tym w obrębie samej Warszawy około 600 ha. Tereny o największej produkcji to okolice Zakroczymia i Ożarowa. Tereny o średnim nasileniu produkcji: Młociny, Okęcie, Skorosze, Ursus, Włochy i okolice Wilanowa. Gromady powiatu warszawskiego, znajdujące się na prawym brzegu Wisły, ze względu na słabe gleby (IV i V klasa) nie nadają się pod uprawę cebuli. W powiecie grójeckim najważniejszymi punktami uprawy cebuli są: Czersk, Kobylin, okolice Grójca, Jasienica, Promna, Mogielnica, Borowe i Przybyszew, w którym oprócz innych warzyw uprawiana jest i cebula z lokalną odmianą „Przybyszewska“. Do tego rejonu cebulowego należy też cały powiat Grodzisk Mazowiecki, cały powiat Sochaczew, kilka gromad powiatu

Płońsk oraz część powiatu Płock z gromadami: Miszewo, Murowane, Cieśle, Miszewko, Święcienice, Słupno, Bodzanów, Dzierzanowo, Bulkowo, Blichowo, Święcice Nowe.

2. Woj. łódzkie. Przoduje tu w uprawie cebuli powiat Łęczyca, w którym wieś Topola znana jest od dawna z uprawy cebuli, oraz cały powiat Kutno. Ze względu na stosunkowo niewielką odległość od Łodzi i Warszawy oraz dobrą komunikację objęty jest też uprawą cebuli powiat Skierniewice i część Rawy Mazowieckiej, chociaż gleby są tu nieszczególne (III — IV klasa).

Rys. 3. Rejony produkcji towarowej cebuli

3. W woj. poznańskim, ze względu na duży rynek zbytu, cebulę uprawia w znacznej ilości cały powiat Poznań, wschodnia część powiatu Szamotuły, Nowy Tomyśl z gromadami: Kuślin, Głuponie, Wąsowo, Śliwno, Bukowiec, m. Bukowiec, Niepruszewo, Wielka Wieś, Rudniki, Szewce i okolice m. Opalenicy, Grodziska i Granowa. Północna część powiatu Kościan z gromadami i miastami: Kamieniec, Parzęczewo, Czempin, Racot,

Womieść, Gryżyna, Krzywlin i północno-wschodnie Bojanowo Stare. Całe powiaty: Środa, Śrem, Turek, Jarocin, Gostyń, północna część Rawicza, całe powiaty: Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski i Kalisz. W Krotoszynie cebula z siewu udaje się wówczas, jeżeli jest posiana do dnia 25 marca (susza).

Od Kalisza w stronę powiatu Turek spotyka się wiele gospodarstw ogrodniczych produkujących cebulę. Wielkość ich jest różna, jednak przeważają gospodarstwa o powierzchni 5 ha. Tereny te mają mało opadów, ale warzywa dostarczają na rynek o dwa tygodnie wcześniej od Łodzi dzięki wysokiemu wyspecjalizowaniu się. W gromadach Dobrzec, Kościelna Wieś, Piwonice, Chełmec, Pawłówek, Winiary, Dębe, Pólko i Noskowie rozszerza się systematycznie uprawa cebuli. Rejon ten dzięki odpowiednim warunkom klimatycznym oraz umiejętności uprawy produkuje cebulę wysokiej jakości nadającą się na eksport i zasilanie województw północnych.

Fasola na suche ziarno. Do tego rejonu wchodzi powiaty 4 województw:

1. W woj. poznańskim najlepsze rezultaty daje uprawa fasoli w następujących powiatach: Międzyrzec, Nowy Tomyśl, Szamotuły po Wartę, Poznań, Gniezno, północne gromady powiatu Konin, Września, Jarocin, zachodnie gromady powiatu Kalisz, powiaty: Ostrów Wielkopolski, Krotoszyn, Rawicz, północne gromady powiatów: Leszno, Wschowa, Kościan, Wolsztyn i Świebodzin. Są to graniczne powiaty województwa poznańskiego, zamykające w tym okręgu inne jeszcze powiaty.

2. Woj. bydgoskie — do rejonu uprawy fasoli wchodzi powiaty: Inowrocław, Aleksandrów Kujawski, Lipno i Rypin.

3. Woj. łódzkie — uprawa fasoli jest minimalna. Uprawia się ją w północnych gromadach powiatu Łowicz i północno-wschodnich powiatu Kutno.

4. Woj. warszawskie — do uprawy fasoli przeznaczają się południowo-wschodnie gromady powiatu Płock, zachodnie gromady Płońsk oraz środkowe gromady powiatów Sochaczew i Grodzisk Mazowiecki.

Produkcję tego rejonu, poza pokryciem zapotrzebowania miejscowego, przeznaczają się na zasilanie województw północnych i eksport.

Groszek na konserwy:

1. Woj. gdańskie — powiat Kwidzyń i Sztum (przetwórnia w Kwidzynie).

2. Woj. warszawskie — południowe gromady powiatów Płock i Płońsk, całe powiaty: Gostynin, Sochaczew i Warszawa oraz północne gromady powiatu Grodzisk Mazowiecki.

3. Woj. łódzkie — północne gromady powiatów Łask i Łódź, całe powiaty Kutno i Łęczyca oraz północna część powiatu Łowicz.

4. Woj. bydgoskie — gromady leżące z prawej strony Wisły powiatów: Inowrocław, Aleksandrów Kujawski, Szubin i południowo-wschodnie gromady powiatu Wyrzysk. Po prawej stronie Wisły powiaty: Grudziądz, Wąbrzeźno, Chełmno, Toruń, Lipno, zachodnia część powiatów Rypin i Brodnica oraz powiat Włocławek.

5. Woj. poznańskie — w rejonie środkowym największy obszar pod uprawę groszku zajmują powiaty tegoż województwa: Międzychód, południowe gromady powiatów Szamotuły i Poznań, zachodnie gromady po-

wiatów: Gniezno, Września, Środa i Nowy Tomyśl. Drugi pas to powiaty: Leszno, Gostyń, Jarocin i Turek, z wyjątkiem północnych gromad powiatu Kalisz, północno-zachodnie gromady powiatów Ostrów Wielkopolski i Krotoszyn. Trzeci pas należący do tego województwa to powiaty: Mogilno, Żnin i wschodnie gromady powiatu Koło. W rejonie tym największe nasilenie w uprawie groszku na konserwy wykazuje w powiecie Gostyń gromada Krobia.

Rejon ten jest przeznaczony na pokrycie potrzeb własnych przetwórczy i większych miast. Rejon powinien produkować groszek konserwowy na potrzeby tych części Polski, gdzie warunki klimatyczne nie odpowiadają uprawie grochów na konserwy.

VIII REJON ZACHODNI

Gleby na ogół piaszczyste, często żwirowate, bardzo zbielicowane. Są one przeważnie ubogie w próchnicę i składniki mineralne. Drobne wysepki tworzą gleby nieco lepsze, lekko gliniaste lub dobre aluwialne (zwłaszcza w dolinie Odry). Gleby te to typowe gleby ziemniaczano-żytnie, natomiast duże przestrzenie zajmują lasy i łąki. Klimat łagodny o opadach dochodzących do 700 mm rocznie w okolicach Zielonej Góry. Rejon ten zasadniczo nie nadaje się pod uprawę warzyw.

P o m i d o r y — rejon ten leży w zachodniej części woj. poznańskiego. Słabe gleby tego rejonu pozwalają na uprawę pomidorów w powiecie Międzyrzec we wschodniej części powiatów: Sulęcín, Świebodzin, Babi-most, Zielona Góra i w południowych gromadach powiatu Krosno Odrzańskie oraz cały powiat Gubin.

IX REJON WSCHODNI

W tym rejonie występuje opóźnienie wiosny i krótsze lato. Podczas lata zaznacza się wpływ klimatu kontynentalnego. W skład tego rejonu wchodzi część Mazowsza, płaska kotlina, na której zalegają osady polodowcowe. Gleby piaszczyste, często w postaci wydmy; posuwając się na północ od Warszawy napotykamy ciągnącą się z północy kotlinę kurpiowską z piaskami, wydmami i licznymi zabagnionymi dolinami, poprzecinane znacznymi przestrzeniami torfowisk. Południowo-wschodnie tereny bagniste są pokryte lasami i łąkami. Dalej od północnej granicy tegoż rejonu, w okręgu Białowieży, teren czysto leśny. Tylko niewielkie przestrzenie koło Bielska Podlaskiego i Wysokiego Mazowieckiego nadają się pod uprawę warzyw. Jeszcze dalej na południe, w okolicach Siedlec i Łukowa, gleby są dość silnie pomieszane. Spotykamy tu gleby gliniasto-piaszczyste, piaszczysto-gliniaste, torfowiska oraz duże płaty nieurodzajnych piasków. Południowo-wschodnia część bagna jest pokryta lasami. Nad Bugiem w okolicy Terespoła występują mady próchniczne. W południowo-wschodniej części rejonu występują gleby przeważnie podmokłe, piaski z wysepkami gleb gliniastych. Liczne bagna nadrzeczne i dużo lasów. Ze względu na Terespol jest to rejon uprawy kapusty i ogórków.

K a p u s t a. Zasięg tego rejonu administracyjnie należy do dwóch województw: 1) białostockie — wąski pas gromad ciągnących się od powiatu Grajewo do Łomży, powiat Sokółka, gromady położone na północ od Białegostoku oraz powiat Wysokie Mazowieckie. 2) lubelskie — groma-

dy ciągnące się na wschód od powiatu Biała Podlaska. Są to okolice słynnego z uprawy ogórków i kapusty Terespolu.

P o m i d o r y — powiat Łuków z południowo-zachodnimi gromadami, cały powiat Radzyń Podlaski oraz środkowa część powiatu Biała Podlaska.

O g ó r k i — mały skrawek północnej części woj. lubelskiego, położone nad Wieprzem gromady Łysobyki, Serokomla, Walentynów, Krzówka, Stoczek i Białobrzegi powiatu Łuków, dalej okolica Kocka i południowe gromady dawnej gminy Biała, gromady Wołyn, Bezwola, Jezioro i Suchowola powiatu Radzyń. Drugim, obszarowo małym skrawkiem, są gromady położone we wschodniej części powiatu Biała Podlaska. Tam znajduje się Terespol wraz ze swymi okolicznymi wioskami, a obecnie i gromadami. Przed pierwszą wojną światową, jak również i do 1939 r., Terespol produkował warzywa na pokrycie zapotrzebowania pobliskiego Brześcia i częściowo dla Warszawy.

Łączny obszar pod ogórkami i kapustą zajmował w Terespole i w paru sąsiednich wsiach około 350 hektarów, a wywóz tych produktów wynosił 1000 do 1500 wagonów rocznie. W 1954 r. przetwórnia w Terespole wyprodukowała 1442 ton ogórków kiszonych i 92 ton konserwowych, ogółem 1534 ton. Widać z tego, że Terespol jest bardzo ważnym ośrodkiem produkcyjno-przetwórczym, mogącym wydajnie zasilać rynki krajowe i eksport.

C e b u l a. Tereny cebulowe rejonu wschodniego należą do dwóch województw:

a) warszawskie — wąski pas ziemi nad Wieprzem, obejmujący wieś Drażgów w dawnej gminie Ułęż, pow. Garwolin wraz z okolicą i w gromadach: Ryki, Swaty, Rososz i Niwa Babicka. Masowa uprawa cebuli trwa tu już od około 100 lat. Powierzchnia tych upraw wahała się zależnie od koniunktury, nigdy jednak nie zanikała zupełnie. Do 1937 r. cebulę uprawiano głównie z dymki na zagonach współrzędnie z marchwią i sałatą sianymi rzutowo. Zagony obsadzano burakami i kapustą. Dopiero absolwenci szkół rolniczych (Sobieszyn) zapoczątkowali inne metody uprawy i pielęgnacji. Próbowali oni uprawiać cebulę konsumpcyjną z siewu wprost do gruntu. Próby te nie dały jednak dobrych wyników z uwagi na wiosenne wylewy rzeki. Cebula późno dojrzewała i źle się przechowywała. Cebulę z Drażgowa znają dobrze odbiorcy z Częstochowy i Warszawy. Rozpowszechnioną odmianą cebuli w Drażgowie jest miejscowa Żytawska poprawna, która się tam nadal utrzymuje mimo prób CZHOW wprowadzenia drogą kontraktacji odmiany Wolskiej. Drażgów ma doskonałe warunki glebowo-klimatyczno-agrotechniczne dla uprawy cebuli zarówno na rynki krajowe, jak i na eksport. Na przeszkodzie dalszemu rozwojowi stoją jedynie niedogodne warunki komunikacyjne.

b) lubelskie — okolice sąsiadujące z Drażgowem, Radzynia Podlaskiego i Lubartowa.

X REJON ŁÓDZKI

Gleby przeważnie piaszczyste lub silnie zbielicowane szczyrki. Wśród piasków drobne wysepki rędzin. Na południowy-zachód od Łodzi występują duże płaty piasków z małymi wysepkami torfowisk lub gliny. Do zasięgu tegoż rejonu wchodzi Nizina Śląska, leżąca na prawym brzegu Odry, to jest równina Oleśnicka. Jest ona krajobrazem moreny dennej, posiadającej niezbyt wielkie obszary lessowe (Oleśnica, Namysłów), częściej wy-

stępują piaski, są tam góry Kocie z ilów, gliny i piasków pokryte lessem. W kotlinie Barzyckiej błota, torfowiska, piaski i wody. Klimat cieplejszy, opady od 500 do 600 mm rocznie. Rejon uprawy fasoli i groszku na konserwy oraz kapusty ze względu na słabe gleby tylko w powiecie łódzkim. Groszek na konserwy uprawiany jest jeszcze w powiecie Trzebnica i zachodnich gromadach powiatu Oleśnica.

P o m i d o r y w tym rejonie uprawiane są w powiecie Wołów oraz w południowych gromadach powiatów Trzebnica i Oleśnica. Masowa produkcja w tym rejonie może dać zadowalające wyniki zaopatrując miejscowe rynki i miejscowości letniskowe.

XI REJON RADOMSKI

Pod względem glebowym teren ten możemy podzielić na dwie części: północną i południową; na północy występują piaski i szczyrki mocno zbielicowane, natomiast na południu występuje duża różnorodność gleb. Obok przeważającej ilości lessów występują też czarnoziemy zdegradowane, rędziny oraz gleby aluwialne położone nad Wisłą. Południowa część tego rejonu nadaje się pod uprawy cebuli, ogórków i pomidorów.

O g ó r k i — woj. kieleckie w części północnej i leżące nad Wisłą gromady powiatu sandomierskiego oraz wschodnie gromady powiatu Opatów. W rejonie tym największe nasilenie uprawowe mają gromady: Dwikozy, Garbów, Gerlachów, Słupcza, Wysiadłów, Andruszkowiec, Chobrzany, Gorzyczany, Obrazów, Skotniki i Samborzec. W Dwikozach duża rozwijająca się przetwórcza owocowo-warzywna przerabia na miejscu ogórki. Obszarowo mały rejon, ale z dobrze rozwiniętym przetwórstwem, przeznaczony jest na zaopatrzenie województwa kieleckiego i ewentualnie stalinogrodzkiego jako gęstej sieci ośrodków miejskich i przemysłowych.

C e b u l a. Do rejonu tego wchodzi część powiatu Opatów i powiat Sandomierz z nasileniem w dawnych gminach Dwikozy i Samborzec. Zachodnie gromady powiatu Sandomierz ze względu na glebę nie wchodzi do rejonu uprawy cebuli.

XII REJON LUBELSKI

Z wyjątkiem niewielkich pasów piaszczystych w rejonie tym mamy bardzo dobre gleby, przede wszystkim lessy gliniasto-piaszczyste, gleby próchniczne oraz rędziny. Doskonale udaje się pszenica i buraki cukrowe. Klimat zbliżony do Wyżyny Małopolskiej. Ma on późniejszą, ale jednak znacznie krótszą wiosnę i wcześniejsze lato. Opady od 500 do 600 mm rocznie. Największa suma opadów przypada na lato, później wiosnę, jesień, a najmniej zimę. Rejon ten obejmuje wszystkie warzywa z wyjątkiem groszków na konserwy.

K a p u s t a. Do uprawy kapusty w tym rejonie nadają się południowe gromady powiatu Lubartów, całe powiaty: Puławy, Lublin i Kraśnik oraz prawie cały powiat Krasnystaw.

P o m i d o r y. Powiaty: Puławy, Lublin i Kraśnik.

C e b u l a. W rejonie tym uprawiana jest w zachodnich gromadach powiatu Krasnystaw, południowych gromadach powiatu Puławy i powiecie Lublin.

Fasola na suche ziarno. Rejon fasoli pokrywa się całkowicie z rejonem cebuli na tym terenie, z wyjątkiem powiatu Puławy, gdzie fasola grupuje się w południowej jego części.

XIII REJON CHEŁMSKI

Poza lessami i rędzinami ma także gleby próchniczne, doskonałe, głębokie czarnoziemy. W części północnej tego rejonu spotykamy i podmokłe piaski. Uprawa pszenicy i buraków cukrowych. Klimat i przeznaczenie rejonu pokrywa się z rejonem lubelskim.

Kapusta. Powiaty: Chełm, Hrubieszów, Tomaszów i wschodnia część powiatu Zamość. Rejon ten, obszarowo niewielki, ma duże nasilenie uprawy kapusty. Silniejszy rozwój tego rejonu uzależniony jest od rozbudowy ośrodków przemysłowych jako rynków zbytu.

Ogórki. Rejon ten leży w południowo-wschodniej części woj. lubelskiego. Prawie cały teren przeznaczony jest pod uprawę ogórków, oczywiście poza innymi warzywami. Są to południowo-wschodnie gromady powiatów Krasnystaw i Zamość, północno-wschodnie i południowo-wschodnie gromady powiatu Tomaszów, cały powiat Hrubieszów z wyjątkiem trzech górzystych gromad na północy. Ogórki mogą tu być uprawiane z przeznaczeniem na eksport po zaopatrzeniu własnego rynku konsumpcyjnego i przetwórczego.

Cebula. Środkowe i wschodnie gromady powiatu Tomaszów, cały powiat Hrubieszów z wyjątkiem gromad: Dubienka, Skrybiczyn, Rogatka, Białopole, Raciborowice i Siedliszcze, powiat Chełm, okolice Rejowca z gromadami: Horodysko, Leśniowiec, Sielec, Kukawka, Ostrów, Wojśławice, Sarniak, Putnowice, Majdan Nowy, Huta Siedliszcze, Anusin, Chojno Nowe, Mogilnica, Wola Korybutowa i Pawłów oraz wschodnie gromady powiatu Krasnystaw. Przy dobrze zorganizowanym instruktazu ze strony CZHÓW może to być rejon uprawy cebuli na eksport. Rejon ten ma dużą dynamikę.

Fasola na suche ziarno. Południowe gromady powiatu Chełm, wschodnie gromady powiatu Krasnystaw, cały powiat Zamość, środkowe gromady powiatu Tomaszów i północno-wschodnie gromady powiatu Hrubieszów.

Kraina środkowa

XIV REJON WROCŁAWSKI

Rejon ten obejmuje Nizinę Śląską, leżącą z lewej strony Odry, ciągnącą się od Legnicy poprzez Wrocław aż do Opola. Odra dzieli Dolny Śląsk na dwa odmienne obszary: jeden na prawym brzegu to równina Oleśnicka należąca do rejonu Łódzkiego, a drugi na lewym brzegu — równina Wrocławska. Równina ta pokryta jest cienką warstwą nawianego lessu, ma wielkie płaty czarnych ziem, a wzdłuż Odry i jej dopływów leżą dobre mady próchniczne. Nizina Śląska, otwarta od zachodu, a zamknięta z trzech stron wzgórzami i górami, ma klimat wyraźnie cieplejszy niż inne rejony Polski. Stąd też długość okresu wegetacyjnego wynosi od 26 do 30 tygodni. Opady 500 — 600 mm rocznie. Rejon uprawy wszystkich warzyw bez wyjątku.

K a p u s t a. Powiaty: Legnica, Jawor, Środa Śląska, południowe gromady powiatów: Wrocław, Oława i Brzeg, północne gromady powiatów: Grodków, Dzierżoniów i Świdnica.

P o m i d o r y. Do rejonu tego należą: a) woj. opolskie z powiatami: Prudnik, Nysa, Grodków, Niemodlin i zachodnie gromady powiatu Opole; b) woj. wrocławskie z powiatami: Strzelin, Brzeg, Oława, Wrocław, Środa Śląska, północne gromady powiatów Dzierżoniów i Jawor oraz powiat Legnica. Pomidory w tym rejonie uprawiane są na większą skalę, o czym świadczy najlepiej duża ilość przetworów pomidorowych przerobionych w miejscowych przetwórnich.

C e b u l a. Północną granicę tego rejonu wyznacza Odra. Uprawa obejmuje całe powiaty: Legnica, Środa Śląska, Wrocław, południowe gromady powiatu Oława i północne gromady powiatu Strzelin. Rejon o dobrych warunkach glebowo-klimatycznych, mający do zaopatrzenia ośrodki miejskie, przemysłowe i uzdrowiskowe województw: wrocławskiego, opolskiego, stalinogrodzkiego oraz ewentualne nadwyżki na eksport.

G r o s z e k n a k o n s e r w y. Powiaty: Strzelin, Oława, Wrocław, Środa Śląska, Legnica i północne gromady powiatu Jawor. W rejonie tym największą produkcję groszku na konserwy ma powiat Legnica, gdzie już w 1936 r. na 2 825 ha warzyw groszku zielonego było 65 ha.

XV REJON CZĘSTOCHOWSKO-KIELECKI

Rejon ten dzieli się na dwie części bardzo między sobą różne: wschodnią i zachodnią. Wschodnia, z wyjątkiem Gór Świętokrzyskich, które są wzniesione nad poziom morza 300 — 600 m, o klimacie dość surowym i stosunkowo bogatym w opady, z wiosną znacznie spóźnioną. Gleby są tu bardzo różne, często nieurodzajne piaskowce lub wapienie, występują tu też pasma lessowe i rędziny oraz dobre gleby napływowe w dolinach. Jest to teren przeważnie zalesiony. W rejonie tym występują najurodzajniejsze gleby w powiatach Kraków i Miechów. Są tam przeważnie wielkie obszary lessowe, poprzerzynane jarami potoków i rzek. Spotykamy tu też duże przestrzenie rędzin i czarnoziemów. Głębokie i dobre gleby pozwalają na uprawę pszenicy i buraka cukrowego. Na północ od Miechowa leżą rędziny wśród piasków, a jeszcze dalej na północ (Włoszczowa) gleby są przeważnie piaszczyste lub silnie zbielicowane szczyrki. Natomiast teren zachodni, obejmujący administracyjnie Stalinogród, Częstochowę i sięgający aż po Opole, ma wzgórza wapienne, które pokryte są mniejszymi lub większymi płatami rędzin oraz w mniejszej ilości lessami. W zachodniej części tego terenu występują też często piaski wydmowe. Klimat jest dobry, różni się od klimatu Doliny Śląskiej większą ilością opadów. Wschodnia część tego rejonu nadaje się bardzo dobrze pod uprawę wszystkich gatunków warzyw.

K a p u s t a. Pod masową uprawę kapusty nadają się w tym rejonie jedynie powiaty wchodzące w skład woj. krakowskiego, a więc: z wyjątkiem kilku gromad południowych, powiaty Biała i Wadowice, dalej wschodnie gromady powiatu Chrzanów, cały powiat Kraków i Miechów oraz północne gromady powiatu Myślenice i zachodnie gromady powiatu Bochnia. Wyróżniają się jednak powiaty Kraków i Miechów, a zwłaszcza ten ostatni, a w nim gromady: Tczyca, Jeżówka, Pogwizdów, Miechów-

Charsznica, Witowice i częściowo Zagoszyce. W gromadach Miechów-Charsznica i Witowicach uprawia się stale około 3 000 ha kapusty „Amager“. W Charsznicy jest punkt skupu i przetwórnia kapusty, co stanowi duże ułatwienie dla produkcji. Rejon ten ma duże możliwości pokrycia zapotrzebowania dużych ośrodków miejskich, przemysłowych oraz uzdrowisk czynnych przez cały rok. Poza tym rejon ten może produkować kapustę na potrzeby Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

P o m i d o r y. Administracyjnie rejon ten należy do dwóch województw: a) krakowskie — północne gromady powiatu Kraków, powiat Miechów i Olkusz, powiat Wadowice, południowe gromady powiatu Chrzanów; b) stalinogrodzkie — północne gromady powiatu Biała, południowe gromady powiatu Pszczyna, cały powiat Rybnik oraz południowe gromady powiatu Gliwice; c) opolskie — powiat Racibórz.

O g ó r k i. Administracyjnie rejon ten należy do dwóch województw: a) krakowskie — powiat Miechów, północna część powiatu Kraków, wschodnie gromady powiatu Olkusz oraz północne gromady powiatów: Bochnia, Brzesko i Dębica; b) kieleckie — powiat Pińczów, gromady Mierzwin, Imielno, Jasionna, Motkowice, Opatkowice i Tur, Sędowice i Strzeszkowice powiatu Jędrzejów oraz gromady: Nawarzyce, Lubcza, Mierzawa oraz południowo-zachodnie i południowe gromady powiatu Stopnica.

C e b u l a. Rejon cebulowy na terenie dwóch województw: a) kieleckie — cały powiat Pińczów z nasileniem w Topoli oraz południowo-zachodnia część powiatu Stopnica; b) krakowskie — największe nasilenie uprawy cebuli występuje w powiatach krakowskim i miechowskim, następnie w części powiatu Olkusz graniczącej z powiatem miechowskim oraz północne gromady powiatu Dąbrowa. W powiecie miechowskim największą produkcję przedstawia teren od Proszowic do Słomnik. Ogółem w woj. krakowskim powierzchnia pod uprawą cebuli wynosi około 1 300 ha, w tym w powiecie Kraków 160 ha, a w powiecie miechowskim przeszło 200 ha. Rejon ten ma dobre warunki glebowo-klimatyczne i możliwości zaopatrzenia ośrodków miejskich, przemysłowych i uzdrowiskowych woj. krakowskiego, kieleckiego i rzeszowskiego, a w razie niedoborów wrocławskiego i stalinogrodzkiego oraz ewentualnie dopełnienie eksportu.

F a s o l a n a s u c h e z i a r n o. a) w woj. kieleckim — powiat Pińczów; b) w woj. krakowskim — powiat Kraków, północne gromady powiatów Bochnia i Wadowice, wschodnie gromady powiatu olkuskiego i miechowskiego. Rejon uprawy fasoli przeznacza się przede wszystkim na zaspokojenie własnego rynku. Nadmiar fasoli może być przeznaczony na eksport.

XVI REJON TARNOWSKI

Dzięki pocięciu szerokimi i głębokimi dolinami rzek nizina ta nabiera charakteru krajobrazu pagórkowatego. Szerokie doliny Wisły i jej dopływów zalewają wielkie obszary piasków, ale również i wielkie płaty mad ilasto-piaszczystych. W części południowej na obszarach wyżej położonych mamy gliny morenowe mniej lub więcej piaszczyste oraz wąski pas lasów ciągnący się z zachodu na wschód. Rejon ten przeznaczony jest przede wszystkim pod uprawę ogórków i fasoli na suche ziarno.

P o m i d o r y. Tereny nadające się pod uprawę to północne gromady powiatu Tarnów, południowe gromady powiatów Dąbrowa i Brzesko, środkowe gromady powiatu Bochnia oraz gromady: Siepraw, Polanka, Zakliczyn, Dziekanowice, Stadniki i Gdów powiatu Myślenice i południowe gromady powiatu Kraków.

O g ó r k i. W rejonie tym ogórki są uprawiane w południowej części powiatu Kraków, północnych gromadach powiatu Bochnia i Brzesko. Ze względu na warunki glebowe zarówno tego rejonu jak i rejonu częstochowsko-kieleckiego i duży rynek zbytu najsilniej rozwinięta jest produkcja ogórków w powiatach Kraków i Miechów. Głównym ośrodkiem produkcji ogórków jest Ujście Solne, gdzie wyjątkowo dobre warunki glebowe przyczyniły się do wzmożonej uprawy ogórków, trwającej na tym terenie od szeregu lat. Mimo sprzyjających warunków uprawy ogórków oraz bliskiego rynku zbytu ośrodek ten traci obecnie nieco na znaczeniu. Drugim ośrodkiem tego rejonu jest Topola Pińczowska o dużych tradycjach ogrodniczych. Specjalnością Topoli są wczesne ogórki gruntowe produkowane z rozsady przygotowanej prymitywnymi metodami, bez inspektorów ale z doskonałymi rezultatami. Dalszy rozwój tego ośrodka jest uwarunkowany poprawą sytuacji na odcinku komunikacji, której brak zdecydowanie hamuje wzrost produkcji. Rejon ten ma obsłużyć rynki woj. kieleckiego, częściowo krakowskiego i stalinogrodzkiego.

F a s o l a n a s u c h e z i a r n o. Powiaty: Mielec, Dąbrowa, Tarnów, Brzesko i południowe gromady powiatu Bochnia.

XVII REJON SANDOMIERSKO-RZESZOWSKI

Rejon ten ma gleby podobne do rejonu Tarnowskiego. W widłach Wisły i Sanu oraz nad prawym brzegiem Tanwi i Sanu leżą wielkie płyty piasków wydmych. Na południu oprócz ciągnącego się pasma lessów i mad występują czarnoziemy (Jarosław, Przemyśl). Doskonały mikroklimat dla uprawy kapusty, ogórków i cebuli.

K a p u s t a. Rejon ten zajmuje tereny należące administracyjnie do woj. rzeszowskiego. Ciągnie się poprzez środkowe gromady powiatów: Przemyśl, Przeworsk, Łańcut, Rzeszów, a w powiecie Dębica zmienia swój kierunek ku wschodowi przez Gorlice, Jarosław, Krosno i Sanok. Ogółem w woj. rzeszowskim znajduje się pod uprawą kapusty około 5 000 ha ziemi. Rejon ten ma dobre warunki glebowo-klimatyczne o możliwościach rozwoju produkcji uzależnionej od rozbudowy osiedli uzdrowiskowych oraz przemysłowych jako rynków zbytu.

P o m i d o r y. Do tego rejonu należy powiat Biłgoraj. W rejonie tym przeważają gleby pszenno-buraczane. Gleby te ze względu na dużą zawartość próchnicy zostały przeznaczone pod uprawę takich warzyw, jak cebula, ogórki itp. wymagające dużej ilości składników pokarmowych, natomiast dla uprawy pomidorów na większą skalę przeznaczone są tereny o słabszych glebach.

O g ó r k i. Na terenie woj. rzeszowskiego wąski pas nad brzegiem Wisły obejmujący zachodnie gromady powiatów Tarnobrzeg i Mielec. Następnie drugi szerszy pas środkowych gromad powiatów: Dębica, Rzeszów, Łańcut, Przeworsk, Jarosław i Przemyśl.

C e b u l a. W rejonie tym jeden wąski pas gromad ciągnie się po prawej stronie Wisły od Tarnobrzegu do Mielca, drugi pas, znacznie szer-

szy, to gromady ciągnące się na wschód od Mielca, środkowe gromady powiatów: Dębica, Rzeszów, Łańcut, Przeworsk, Jarosław i Przemyśl. Największe nasilenie uprawy w okolicy Rzeszowa mają gromady: Hermanowa, Borek Stary, Budziwój, Chmielnik, Kielnarowa, Straszyno, Zarzecze, w powiecie Jarosław gromady: Łowce, Michałówka, Ostrów, Skołoszów, Sośnica. We wsi Medyka koło Przemyśla i okolicznych wioskach przed 1939 r. Bułgarzy wydzierżawiali grunty od chłopów i uprawiali warzywa dla Przemyśla, Jarosławia, Krakowa i Śląskiego Okręgu Przemysłowego. Jeden z Bułgarów pozostawał na zimę dla wyprodukowania rozsady. Obecnie w PGR Medyka uprawa warzyw stoi na wysokim poziomie, a składa się na to fachowe kierownictwo i dobra ziemia.

F a s o l a n a s u c h e z i a r n o. W rejonie tym wyróżniamy następujące tereny uprawy: Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Łańcut, Rzeszów i Dębica. Przeważa tam uprawa fasoli tycznej, którą obsadzane są zagony innych warzyw.

XVIII REJON PODSUDECKI

Na lewym brzegu Odry Nizina Śląska przechodzi w tak zwane „bory Dolnośląskie“. Jest to niska i podmokła kraina położona na północ od podgórze Sudetów. Wzgórza moren czołowych, wydmy piaszczyste, pokryte lasami oraz wielkie podmokłe łąki. Dalszym terenem tego rejonu jest okręg Świdnicki, Nysy Kłodzkiej i Raciborski. W tych trzech okręgach o bardzo żyznych glebach lessowych i gliniastych pszenno-buraczanych istnieje silnie rozwinięte warzywnictwo i przetwórstwo. Rejon uprawy wszystkich warzyw.

K a p u s t a. Teren wchodzący w skład dwóch województw: 1) wrocławskie — powiaty: Złotoryja, północno-wschodnia część powiatu Lwówek Śląski i wschodnie gromady Bolesławca; 2) opolskie z powiatami: Racibórz, Głubczyce, Koźle, wschodnie gromady Prudnika, południowe gromady powiatu Strzelce i środkowe gromady powiatu Opole. Rejon ten, łącznie z rejonem wrocławskim, stanowi bardzo poważną bazę surowcową dla przemysłu przetwórczego, który ma tutaj całą sieć przetwórczą. Doskonałe warunki klimatyczno-glebowe sprzyjają produkcji wczesnej kapusty, o dwa tygodnie wcześniej niż w Warszawie. Podobne warunki przyrodnicze są w okolicach Legnicy i Wrocławia. Duża produkcja kapusty zaopatruje ośrodki miejskie, przemysłowe i uzdrowiskowe czynne przez cały rok na terenie trzech województw: wrocławskiego, stalinogrodzkiego i opolskiego.

P o m i d o r y. Północne gromady powiatu Złotoryja oraz powiaty Lubin i Głogów woj. zielonogórskiego.

O g ó r k i. Rejon obejmuje teren dwóch województw:

1) opolskie — cały powiat Racibórz z wyjątkiem złych glebowo gromad Rudy i Szymocice, cały powiat Koźle, południowe gromady powiatu Strzelce, wschodnie gromady powiatu Prudnik. Z wymienionych miejscowości w chwili obecnej najlepiej przedstawiają się możliwości produkcyjne Raciborza. W tym powiecie oprócz sprzyjających warunków glebowo-klimatycznych producenci posiadają odpowiednią specjalizację w uprawie warzyw, wyrobioną przez długie lata.

2) wrocławskie — powiaty leżące na lewym brzegu Odry, a więc południowo-wschodnia część powiatu Lubań, powiaty: Legnica, Środa Ślą-

ka, Wrocław, Oława; południowe zaś granice rejonu odcina niewiele gromad południowych powiatów: Strzelin, Świdnica, Jawor, Złotoryja.

3) opolskie — powiat Brzeg. Na ziemiach odzyskanych przejęliśmy największe w Europie rejony ogórkowe, mianowicie okręg Legnicy, który w roku 1936 na 2 926 ha warzyw uprawiał 1 211 ha ogórków, co stanowiło 32,1% całości produkcji ogórków ówczesnych Niemiec.

C e b u l a. Rejon uprawy: cały powiat Racibórz, wąski pas gromad powiatu Rybnik przylegających do powiatu Raciborskiego, zachodnie gromady powiatów Koźle i Prudnik.

G r o s z e k n a k o n s e r w y. Teren dwóch województw: 1) opolskiego — powiat Racibórz i 2) wrocławskiego — północne gromady powiatu Kłodzko i powiat Ząbkowice Śląskie. Przetwórnia w Ziębicach jest odbiorcą wyprodukowanego groszku.

XIX REJON PODKARPACKI

W niższych częściach tego rejonu, poza nielicznymi glebami ilastymi, występują raczej gleby lessowe, nieco zbielicowane. Wyżej położone to gleby podgórskie ilaste i margliste. W szerokich dolinach rzek dobre gleby aluwialne. Opady atmosferyczne zwiększają się w miarę podnoszenia się terenu od 700 do 900 mm. Ze względu na stosunkowo duże opady rejon ten do uprawy warzyw nie nadaje się.

Kraina górską

XX. REJON SUDECKI —o glebach podgórskich i górskich ze względu na duże opady atmosferyczne nie nadaje się pod uprawę warzyw.

XXI. REJON KARPACKI. Glebowo podobny do Sudeckiego. Opady dochodzą do 1200 mm rocznie. Dla uprawy warzyw nie ma znaczenia.